

Ledenbericht

4e jaargang, no. 4 - december 2019

Den Haag-Haaglanden
HUMANISTISCH
VERBOND

Van de redactie

In dit Ledenbericht treft u verschillende bijdragen van HV-leden aan. Het bestuur is daar erg blij mee. Meedenken en meedoen wordt zeer gewaardeerd.

In dat kader vragen we uw speciale aandacht voor de Algemene Ledenvergadering in februari. Dan kijken we terug op het afgelopen jaar en worden de uitgangspunten voor het komende jaar besproken. Dit is een belangrijk moment om uw stem te laten horen.

We kijken terug op een jaar waarin we elkaar op verschillende momenten hebben ontmoet. Ontmoeting en met elkaar van gedachten wisselen over maatschappelijke thema's en wat ons bezighoudt, willen we ook in 2020 voortzetten.

In de Agenda vindt u de eerstkomende activiteiten in het nieuwe jaar. Aan de verdere invulling van het programma wordt nog hard gewerkt. Mocht u ideeën hebben en mee willen denken en doen, schroom niet en laat het ons weten.

Het nieuwe jaar staat voor de deur. Het bestuur wenst alle leden een goed en voorespoedig 2020. Het humanisme staat voor een vrije en humane samenleving. Laten we daar met elkaar verder aan werken!

Algemene Ledenvergadering

Het bestuur nodigt u uit voor de Algemene Ledenvergadering van het Humanistisch Verbond afd. Den Haag-Haaglanden op **dinsdag 18 februari 2020, 19.30-21.00 u, Café Utopie, Waldeck Pyrmontkade 116.**

Agenda en stukken worden eind januari digitaal toegestuurd. De ALV is alleen toegankelijk voor leden. [Aanmelden uiterlijk 14 februari.](#)

Na de vergadering is er gelegenheid om onder het genot van een drankje na te praten. Sluiting 22.00 u.

Humanistische Café

Donderdag 30 januari 2020

Café Utopie, Waldeck Pyrmontkade 116 (halte lijn 3 Elandstraat)

Aanvang 18.30 u, inloop v.a. 18.00 u

Waarom praten wij nog steeds over genderdiversiteit? Omdat het schuurt in de samenleving?

LHBTQI+ als cryptische omschrijving van genderdiversiteit. Wat is dat eigenlijk?

Polariserend geformuleerd: hetero's enerzijds en de rest, te weten alle andere vormen van seksualiteit, anderzijds. Dit terwijl binnen de diverse groepen een grote diversiteit bestaat. Kortom: de mensheid is een fluïde continuüm van de meest uiteenlopende vormen van seksualiteit.

Waarom moeten we dan nog steeds de vraag beantwoorden tot welke seksuele categorie je behoort? Alsof elke persoon exact in een bepaald hokje past!

Hoe kijkt u zelf aan tegen deze hokjesindeling: als individu en in relatie tot anderen?

Uit onderzoek blijkt dat LHBTQI+ personen nog steeds te maken hebben met discriminerend fysiek of verbaal geweld en dat de aangiftebereidheid bij de slachtoffers laag is. Ook de positie op de arbeidsmarkt is slecht: arbeidsongeschiktheid en werkloosheidspercentages liggen hoger dan gemiddeld.

Dit onderwerp is als thema voor ons café ingebracht door actief HV-lid, Wim Monasso, die ook de organisatie op zich heeft genomen. Gastspreker is Raisa

Sambo, werkzaam bij COC Haaglanden.

Raisa zal deze avond ingaan op de positie van LHBTQI+ personen. Daarna is er zoals altijd gelegenheid tot het stellen van vragen en tot gedachtewisseling over het onderwerp.

Raisa Sambo

Raisa Sambo werkt sinds 2011 binnen de maatschappelijke sector, met name als coach van jongvolwassenen bij Movisie Kennisinstituut voor Sociale Vraagstukken in Utrecht en HVO-Querido in Amsterdam. Naast haar werk heeft zij met twee partners een stichting opgezet "3Layers", die gericht is op het verbeteren en versterken van de sociale positie en sociale acceptatie van LHBTQI+ personen.

Op 1 september 2019 is Raisa bij COC Haaglanden aan de slag gegaan als netwerker bij het Haags Platform Seksuele Diversiteit (HPSD) en maatschappelijk werker.

Het HPSD richt zich op het bevorderen van concrete activiteiten die voorzien in de behoefte van bi-culturele LHBTers in de verschillende stadsdelen, met als doel de eigen identiteit te omarmen en de eigenheid te vergroten.

LHBTQI+ staat voor Lesbisch, Homoseksueel, Biseksueel, Transgender, Interseks en Queer. Een lhbt'er (beide vormen worden gebruikt) is een lesbienne, homo, biseksueel of transgender. Tegenwoordig wordt ook wel de term LHBTI gebruikt, waarbij de laatste letter verwijst naar 'intersekseconditie'.

Agenda

Donderdag 30 januari

Humanistisch Café

Thema Genderdiversiteit

18.30-20.30 u (inloop 18.00 u)

Café Utopie, Waldeck Pyrmontkade 116

Dinsdag 18 februari

Algemene Ledenvergadering

19.30-21.00 u

Café Utopie, Waldeck Pyrmontkade 116

Na de vergadering is er gelegenheid om na te praten.

Sluiting 22.00 u.

Woensdag 12 maart

Humanisme, duurzaamheid en klimaat

19.30-21.00 u

Café Utopie, Waldeck Pyrmontkade 116

Informatie- en discussieavond

Zaterdag 28 maart

Goed leven, goede dood

10.00-16.00 u (inclusief lunch)

Amadeus, Traviatastraat 25

Verdiepingsdag over omgaan met de dood

Zaterdag 11 april

Het nieuwe denken rond 1900 (lezing)

11.00-15.00 u (inclusief lunch)

Amadeus, Traviatastraat 25

Lezing door Jos de Wit ter voorbereiding op de wandeling op 18 april

Zaterdag 18 april

Het nieuwe denken rond 1900

(wandeling)

14.00-16.00 u

Wandeling langs Haagse locaties die een rol hebben gespeeld in Het nieuwe denken rond 1900. O.l.v. Jos de Wit

Het Kerstfeest kent vele gezichten, de geboorte van Jezus, de Kerstboom als symbool voor levenskracht, de Kerstman die pakjes komt brengen en niet te vergeten de Kerstdiners. En dan volgt direct daarna Oud en Nieuw, met weer een eigen invulling en symboliek. Hoe u de dagen ook viert:

*voor een ieder heel veel
gezelligheid en een heel goed
2020!*

Het nieuwe denken rond 1900

Op de zaterdagen 11 en 18 april staat *het nieuwe denken rond 1900* centraal

De 19e eeuw was een eeuw van grote maatschappelijke veranderingen. Mede door de Industriële Revolutie en nieuwe wetenschappelijke en technologische ontdekkingen kwamen traditionele verbanden en waarden onder druk en ter discussie te staan. Daardoor ontstonden alternatieve levensbeschouwingen.

Op 11 april houdt Jos de Wit in Amadeus een lezing over dit onderwerp en op 18 april maken we een wandeling langs Haagse panden die van betekenis zijn geweest voor het nieuwe denken. Nadere informatie over beide dagen volgt nog.

Gaan humanisten verbinden en 'verwarmen'?

Recent verscheen het boek 'Pioniers en bruggenbouwers, tussen humanisme, vrijzinnigheid en religies', bij het 60-jarig jubileum van vereniging Modern Beraad, nu bekend als De Vrijplaats.

Het boek, geschreven door Marco Oostdijk, kent 3 delen. Deel 1 toont de geschiedenis en het gedachtegoed van deze 'religieuze' of spiritueel-humanistische verenigingen, deel 2 gaat over verbindingen tussen breed humanisme en (vooral vrijzinnige) religies, deel 3 over eigentijdse visies op een verbindend humanisme. Oostdijk gebruikte - naast interviews met hoogleraren en humanistische literatuur - eigen ervaringen bij die verenigingen, bij vrijwilligerswerk en bij zijn baan voor de Humanistische Alliantie.

Het boek schetst vijf 'soorten' humanisten: naast vrijdenkers, atheïsten en agnosten, zijn er al lang zoekende vrijzinnigen en religieus-humanisten, wel of geen lid. Die waren wel kritisch op onvrije, dogmatische en moraliserende godsdiensten, maar zoeken zin in zelf-overstijgende belevingen, door de grootsheid van de natuur, de cultuur of de kosmos. Zij hingen humanistische en vooruitstrevende waarden aan. Velen lieten hun religie los of waren dubbel lid. Zij zijn 'belevingshumanisten'.

De twee 'pionierende' verenigingen onderzochten een verbindend, 'inclusief' humanisme, dat bruggen wilde bouwen naar vrijzinnigen, vrijmetselaars, boeddhisten of Apostolen. Kenmerkend was de warme gemeenschapssfeer, leergierigheid en maat-schappijkritiek.

Oostdijk concludeert dat daar nu weer uit te leren valt. Er leeft breed een grote vraag naar zin en verbinding in onze gepolariseerde samenleving. Mensen zoeken waarden en ontmoeting in zorgzame, 'warme' gemeenschappen. Maar daarbij komt het humanisme over als een 'koele, mentale constructie' (een citaat uit een Humanistisch Café in 2018).

Er is dus behoefte aan een verbindend en verwarmend humanisme. Intern verbindend tussen soorten leden, extern verbindend naar vrijzinnigen en sociaal verbindend tussen groepen in de samenleving. Denk aan de oproep voor een 'strijdbaar humanisme' (Bas Heijne) en voor een maatschappelijk actieve rol door 'een morele voorhoede' (Kim Putters). De vraag is nu of het HV een publieke rol heeft. En wat we bieden aan warme contacten en bruggen bouwen...?

Twee actuele processen pakken die vragen op. Op de landelijke ALV is afgesproken, dat Oostdijk met onze afdeling e.a. een advies maakt over een eigentijds en verbindend humanisme, haar relatie met religies en haar publieke rol. Verder zijn twee 'religieus-humanistische' bewegingen, het Apostolisch Genootschap en Vrijzinnigen Nederland, nu aangesloten bij de brede Humanistische Alliantie.

Hoe pakken we dat verbinden en 'verwarmen' nu verder op?

'Pioniers en bruggenbouwers, tussen humanisme, vrijzinnigheid en religies'. M. Oostdijk, uitgeverij Papieren Tijger, nu in de boekwinkel voor € 19,95.

Sterven door euthanasie is wezenlijk anders dan gewoon sterven

Humanistisch Café 28 november 2019. Grote belangstelling van leden en niet-leden voor het gesprek over gekozen levenseinde.

Met een opkomst van tussen de zestig en zeventig mensen bleek het thema van het Humanistisch Café van november een onderwerp dat velen raakt en bezighoudt. De twee inleiders Hans van der Heyden, voorzitter van de HV afdeling Midden-Holland en als voormalig internist en SCEN-arts in de praktijk bekend met euthanasie vraagstukken en Mark Janssens, geestelijk verzorger, vertelden helder, bevlogen en zorgvuldig over hun ervaringen en deelden hun kennis over de diverse aspecten van euthanasie, zowel over de praktische als over de morele en ethische vragen die zich aandienen.

Beide sprekers benadrukten het verschil tussen het gekozen levenseinde, waarop de huidige wet van toepassing is - ondraaglijk en uitzichtloos lijden nu of in de toekomst - en dat waarover nog volop wordt gesproken, namelijk de stervenswens die voortvloeit uit het gevoel van een voltooid leven, zonder dat er sprake is van ziekte.

Dementie

Uitgebreid werd stilgestaan bij de dilemma's die zich aandienen, als er sprake is van verminderde geestelijke vermogens bij degene die een euthanasieverklaring heeft opgesteld, bijv. bij dementie, en deze geregeld heeft besproken met de arts.

De maatschappelijke en politieke discussie hierover is zeer actueel. Met de recente gerechtelijke uitspraak, dat bij (diep)dementie van de patiënt niet van een arts verlangd mag worden, dat deze nogmaals een bevestiging van de euthanasiewens verlangt van diezelfde patiënt, is een belangrijke volgende stap gezet in het complexe vraagstuk van zelfbeschikking van degene met de stervenswens en de zorgvuldigheidseisen die aan de betrokken arts zijn opgelegd.

Bespreken en verklaren

Hans van der Heyden besprak onder meer de noodzaak van het tijdig opstellen van een euthanasieverklaring en het herhaald bevestigen hiervan in een bijv. jaarlijks terugkerend gesprek met de huisarts. In het contact met de arts verschaft je haar of hem inzicht in jouw wens. Ook gaf hij de suggestie om na te denken over een levenstestament, dat je voor deze niet-materiële kwesties zonder notaris kunt opstellen.

Mark Janssens wees op het belang van het betrekken van mensen die je na staan. Het gemeenschappelijk maken van je wensen, het erover spreken biedt de basis die je nodig hebt om erover na te kunnen denken; respect voor de eigenheid van jouw situatie is wezenlijk. Het erover praten in gelijkwaardigheid en wederkerigheid met mensen die voor jou van belang zijn stimuleert om het kunnen verwoorden van je wensen. Het is nu eenmaal niet gemakkelijk en de wetenschap dat je er niet alleen voor staat, zal een grote steun zijn.

Gedachtewisseling met de aanwezigen

Tijdens het gesprek met de zaal deelde een aantal aanwezigen hun ervaringen, hetzij omdat men zelf beginnende Alzheimer heeft, dan wel dat men ervaring heeft (gehad) met de slechte zorg voor dementerenden in verpleeghuizen. Een van de wetenswaardigheden is, dat dementie tegenwoordig zeer goed te bepalen is aan de hand van een hersenscan, en in een vroeg stadium, waarin je nog zeer goed in staat bent je eigen keuzes te maken.

Een van de aanwezige huisartsen pleitte ervoor, de keuze voor euthanasie niet aan anderen over te laten, hoe moeilijk je eigen keuze ook is. Als je wilsbekwaam bent, maak dan zelf de keuze!

Voltooid Leven

August van der Donk van de Coöperatie Laatste Wil nodigde de geestelijk verzorger uit zijn visie te geven op de positie van CLW, die in het nieuws kwam, omdat zij voor haar leden de ultieme zelfbeschikking bepleitte, via het verstrekken van een dodelijk middel. Mark Janssens wees erop dat het om een verschil van interpretatie gaat over het begrip zelfbeschikking. Zijn huiver bestaat eruit, dat - stel dat je dat middel in huis hebt - er niemand is die de voldragenheid van de beslissing om het middel in te nemen,

toetst. Hij wijst het niet bij voorbaat af, maar heeft vraagtekens of hij zichzelf zou vertrouwen in zijn keuze voor deze vorm van zelfbeschikking.

Hans van der Heyden meldde dat in het voorjaar een dag zal worden georganiseerd door het HV over Voltooid Leven, waarbij het onderwerp onder meer staatsverantwoordelijkheid versus individuele verantwoordelijkheid en de verantwoordelijkheid naar anderen wordt betrokken. De vijf thema's die het denken en spreken over euthanasie kenschetsen: eenzaamheid, het gevoel er niet meer toe te doen, angst voor het verlies van eigenheid, lichamelijke/geestelijke moeheid, angst voor afhankelijkheid zullen een rol spelen in het maatschappelijk gesprek over Voltooid Leven. Hij plaatste hierbij de kanttekening, dat eenzaamheid in ieder mens zit, en dat dit gegeven zijns inziens betrokken zou moeten worden bij dat gesprek.

Hella Prins

Verdiepingsdag Goed leven, goede dood

28 maart 2020 – 10.00-16.00 uur

Amadeus, Traviatastraat 25, Den Haag

Docent Reine Rek

Vizerskaya

Praten over de dood helpt bij het nadenken over wat je belangrijk vindt in het leven. En bij een goed leven hoort ook een goede dood. Op 28 maart gaan we op zoek naar hoe we omgaan met de dood. We gebruiken onze eigen inzichten maar ook die van verschillende filosofen.

Prijs (inclusief reader en koffie/thee): tussen € 20,- en € 60,- (afhankelijk van uw financiële situatie). Zie voor prijzen en aanmelding: <https://www.humanistischverbond.nl/laat-je-in-inspireren/cursussen/goed-leven-goede-dood/cursushumanisme.nu>

Voor de lunch (niet verplicht) ad € 6,- kunt u zich aanmelden via: info@humanistischverbondenhaag.nl. Betaling op 28 maart.

Een luisterend oor bij dood en levensvragen

Tijdens de afgelopen Humanistische Café's over Mantelzorg en Euthanasie kwamen verschillende vragen over ondersteuning aan de orde. Hieronder informatie over twee organisaties die een luisterend oor en ondersteuning kunnen bieden. Beide organisaties vervangen niet de professionele hulpverleners of huishoudelijke hulp. De vrijwilligers hebben geheimhoudingsplicht.

Het Reisgezelschap

Mensen in hun laatste levensfase hebben vaak behoefte aan aandacht, diepgang of een persoonlijk gesprek. Tal van vragen komen op, over de zin van het leven, lijden, hoop, schuld, innerlijke rust of afscheid nemen. In die fase kan een beroep gedaan worden op de vrijwilligers.

Vrijwilligers van *Het Reisgezelschap* komen in de eerste plaats voor de betrokkene, maar besteden indien gewenst ook aandacht aan de mantelzorger(s), zodat zij meer rust en ruimte krijgen.

Aan de ondersteuning zijn geen kosten verbonden. Wel wordt een vrijwillige bijdrage op prijs gesteld. Informatie: telefoon 06 41 57 04 26 of info@hetreisgezelschap.nl.

Humanistische Begeleiding door Vrijwilligers

Niet specifiek gericht op mensen in hun laatste levensfase, maar wel ondersteunend bij levensvragen biedt de Humanistische Begeleiding door Vrijwilligers een luisterend oor. De vrijwilligers zijn bereid gesprekspartner te zijn, beschikken over een rijke levenswijsheid en zijn getraind om volgens de humanistische levensbeschouwing van mens tot mens met de cliënt in dialoog te gaan.

Aan de begeleiding zijn geen kosten verbonden. Informatie: Miriam Terluun, telefoon 06-81937263, e-mail hbv@humanistischverbondenhaag.nl.

Interessante websites

Voor verdere oriëntatie en informatie kunnen onderstaande websites nuttig zijn:
- www.oncoline.nl/spirituele-zorg
- www.pallialine.nl
- www.inloophuishaaglanden.nl

Zeggen wat je denkt, wilt en voelt...

Grote en kleine mensen stellen vragen. Sommige vragen zijn niet alledaags en raken levens-thema's zoals liefde, dood, identiteit, natuur, geloof, goed en kwaad, mooi en lelijk. We noemen ze ook wel levensvragen waarop niet altijd direct een antwoord op is. Vakdocenten Humanistisch Vormingsonderwijs (HVO) bieden leerlingen op openbare basisscholen in het hele land de ruimte om deze en andere vragen te onderzoeken.

Humanistisch Vormingsonderwijs, wat is dat eigenlijk?

Tijdens de wekelijkse lessen is er volop ruimte om in alle openheid en veiligheid te praten. Centraal staat de dialoog tussen leerlingen: de docent moedigt de kinderen op speelse wijze aan met elkaar te delen wat ze denken, voelen, willen en doen. Het doel is dat leerlingen in de basisschoolleeftijd worden begeleid bij de ontwikkeling van een eigen levensvisie. Zij worden gestimuleerd en uitgedaagd om zelfstandig morele keuzes te maken, hun eigen mening te verwoorden en open te staan voor de mening van anderen. De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens vormt de waardenbasis van dit onderwijs.

Humanisme als inspiratiebron

De docenten geven les vanuit humanistische perspectief, bedoeld om leerlingen vaardigheden te leren die het mogelijk maken om zelf te bepalen welke kijk op de

wereld het beste bij hen past. Hierbij staat steeds de menselijke waardigheid centraal. Kernwaarden die tijdens de HVO-lessen aan bod komen zijn: Vrijheid, Gelijkheid, Verbondenheid, Redelijkheid en Natuurlijkheid.

Op zoek naar nieuwe collega's

Voor de uitdagende functie van 'Vakdocent humanistisch Vormingsonderwijs' is de organisatie op zoek naar inspirerende mensen met een lesbevoegdheid in Den Haag, Leiden, Delft en Gouda en omgeving. Kijk voor meer informatie op www.hvoprimair.nl of stuur een mail met CV en motivatie naar m.witteveen@hvo.nl.

Door loop Molenaar

De mens dwaalt soms in het duister; wanhopig op zoek naar houvast, begrip - een strook LICHT

DE HUMANIST HELPT...

VOORLICHTEN

VOORLEVEN

DE WEG
WIJZEN

2020

Colofon

Bestuur

Ludolf van Hasselt (voorzitter)
Inge Camfferman (secretaris)
Kees Overmeer (penningmeester)
Marjan Duijm (lid)
Heleen Jonker (lid)
Jan Kammeyer (lid)
Luc Meuwese (lid)

Secretariaat

Judith Mos

Adres: Traviatastraat 25
2555 VG Den Haag

Telefoon: 06 - 573 70 445

E-mail: info@humanistischverbondenhaag.nl

Website: www.humanistischverbondenhaag.nl

Redactie Ledenbericht

Inge Camfferman

Reacties zijn welkom. De redactie behoudt zich het recht voor deze al of niet te plaatsen of wijzigingen aan te brengen.

Het Humanistisch Verbond, afdeling Den Haag-Haaglanden is een afdeling van het landelijk Humanistisch Verbond en werkt vanuit de statuten en het huishoudelijk reglement van het Humanistisch Verbond.

Vormgeving en druk

Pasmans Drukkerij, Den Haag

Oplage: 800 exemplaren

Het Ledenbericht verschijnt 4x per jaar